
KRÓNIKA

IN MEMORIAM MATIJA VUKOVIĆ (1925—1985) — „Michelangelo utódja” — ahogy annak idején Jean Cassou mondta róla —, magányos, csöndes, de szívós ember távozott el közülünk 1985. június 21-én, pénteken. Egy belgrádi kórházban halt meg, a közvélemény érdeklődésétől távol.

Matija Vuković szobrász Platićevón született 1925. július 27-én. Gyermekként került Belgrádba. Részt vett a második világháborúban; a szerémségi frontattörésnél, éppen szülőföldjén sebesült meg. Belgrádban tanult szobrászaton, 1951-ben diplomált az Akadémián. 1952-ben állította ki elsőzőr munkáit, első önálló kiállítására 1954-ben kerül sor. Egyesek kezdettől fogva zseninek tartották, mások sohasem ismerék el művészetét, szobrainak sajátosságait, egyéni hozzáállását. Ennek ellenére néhány jelentős díjjal jutalmazták. Többek között megkapta Belgrád város Októberi díját, 1982-ben pedig a Július 7-e díjat. Mindig is a saját útját járta. Művei nem voltak népszerűek, ritkán találtak vevőre. Szegénységben élt, olyannyira, hogy műtermének fűtésére a szociális segélyalapról kapott szentet.

Műveiről majd az utókor ítélkezik. Már feledésbe merült, hogy a vajdasági képzőművészeti életben, a művésztelepek munkájában is részt vett, 1957-ben a topolyaián, 1958-ban az écskaián, 1962-ben pedig a zen-tain. Az itteni „képzőművészeti találkozókon” is kiállított, akár a töb-

bi művész. Mégis, van valami, ami megkülönbözteti a többiektől, ami időtállóvá teszi munkáit.

Kritikus évtized elején érett alkotóvá Matija Vuković akkor amikor a háborúban meggyötört emberiség a katonai tömbök közötti fokozódó ellentét feszültségében újra katasztrófát sejtett. A tragikus életérzés, annak a felmérése, hogy az ember újra elveszítheti emberi mivoltát, az élet kitartó és büszke vállalása jellemzi monumentális, öntörvényyszerűen expresszív figuráit. A múlt nagy művein tanult, de szerinte „a hagyomány mindig sajátos szemszögből, meghatározott pillanatban a hely, idő és körülmények sajátosságainak megfelelően, egzisztenciánk mozgatórugóit, eredetét tárja fel. A hagyomány megtanított arra, hogyan nézzem a saját életemet, és a körülöttem zajlót”.

1963-ban, a szkopjei födregés után, már augusztusban Matija Vuković a pannóniai mezőgazdasági birtok parkjában kiállítást rendezett. *A Sebesült*, az *Asz*, a *Nő halott gyermekkel* című akotásait ajánlotta fel megvételre, s az így összegyűlt pénzt azonnal a földregéssújította vi-jéknek adományozta. Hogy mennyire nem értették meg gesztusát, az is bizonyítja, hogy alig tudott megszabadulni a megadóztatástól.

Az 1958-ban készült *Aszt Szabadska* vásárolta meg. De lassan gyűlt a pénz arra, hogy bronzból öntsék ki. Mire lett volna elegendő, a bronz drágult meg... Sohasem

gyönyörködhettek benne a szabadkaiak. „Nincsenek meg az anyagi lehetőségeim arra, hogy megmutassam a világnak, mit hoztam létre eddig. Társadalmi helyzetemre nem panaszkodhatok, tekintve, hogy nálunk ma még a művészt nem alkotásainak művészi üzeneteiért becsülik meg, az alkalmazkodás, a szórakoztatás, a divat és a csoportérdek pedig engem nem érdekel” — mondta egy alkalommal.

Nem sokkal halála előtt a belgrádi Nemzeti Múzeumban nagy kiállítást szerveztek, amelyen bemutatták a szkopjei földrengés károsultjainak felajánlott, szolidáris célra készült alkotásokat, amelynek anyaga ma a szkopjei galéria tulajdonát képezi. Matija Vuković egykori pannóniai, egyedülálló kiállításáról, önkezdményezésre rendezett akciójáról megírték. Pedig Matija Vuković nevét meg kellene jegyeznie mindenkinek. Szobrai egytől egyig önarcképek voltak. Talán ezért is hozták zavarba a kritikusokat. Mert műve, akárcsak ő maga volt, túlságosan is emberi.

B. D.

TALÁLKOZÁS AZ ABSZTRAKCIÓVAL címmel 1985. június 28-án kiállítás nyílt a zombori Milan Konjović Galériában. Az efféle egységes egészet képező tematikus tárlatok megfelelnek a modern idők követelményeinek, s a vajdasági festészetet világszínvonalon prezentálják.

Ez a kollekció, amely az 1935–1965 között készült alkotásokat foglalja magában, magát a művészt is meglepte. A képek ugyanis a művésztelepi munka megkezdésének korai időszakában jöttek létre, amikor a „vajdasági modernizmus nem öncélú kezdeményezés volt, mert nagyon is megvolt mind a társadalmi, mind a művészetfilozófiai háttere, s éppen ezért nagyobb jelentőségű, mint amilyennek mi ma tartjuk” (Ács József). Az eddig külön-külön látott munkákat most egy helyen látva, egyszerre áttekintve, az jut eszünkbe, hogy mennyire áldásos hatása is volt Konjo-

vić munkásságára az „absztrakció lázálma” (S. Almajan).

Mert szemmel láthatólag az absztrakció kalandja, kihívása egészen sajátos műveket eredményezett. A még szinte dokumentáris hitelességre törekvő *Nature morte 53 I-től* az 1958-ban készült *Házak a dombon* című kísérletén át jutott el 1960-ban *A tavasz közeledtéig*, amely rapacsos felületével a napsütötte házfalak vakító fényére asszociál, s egyértelműen a már szokásos képvilágból való kilépést, annak meghaladását eredményezte. A drámai, sötét tónusú *Kocsmárosné, rézsegek*, 1962-ben már előlegezi egy másfajta magatartás felszínre törését vagy a *Sokac ritmus* a népviseleten látható ezüstös lemezecskék szoporikázásával megvalósított élénk koloritját.

Faliszőnyege, a *Vörös ritmus* vagy *A Krivaja felett a Nappal* (1962), amelyeket eddig is értékekként tartotunk számon, újfent arról győznek meg bennünket, hogy az autentikus műalkotás időtlen. Immanens, titkos sugárzásával meglephet bennünket vagy megerősítheti korábbi ítéleteinket az újraértékelés szakadatlan folyamatában.

B. D.

XX. SZÁZADI VAJIDASÁGI GRAFIKA — Az újvidéki Modern Művészetek Képtára — folytatva az e századi vajdasági képzőművészet bemutatását — megrendezte a grafikatörténeti kiállítást is. A festészetünket majd szobrászatunkat prezentáló kiállítás után, most 73 alkotó 320 grafikai lapjával ismerkedhetünk meg. A tárlatot Miloš Arsić tervezte, s ő írta azt a történelmi áttekintést is, amelyet a gazdagon illusztrált, reprezentatív katalógusban tettek közzé.

A kiállítást Pechán József 1913-ban készült linómetszetei vezetik be, majd Sava Šumanović, Geréb Klára és Kara Mihály, a tizes évek végén és a húszas évek elején készült lapjai következnek. A legtöbb alkotással Balázs G. Árpád szerepel érthetően, mert a két háború közötti időszakban és az övenes-hatvanas években ő volt az egyetlen vérbeli grafikus. Itt lát-

hatjuk többek között Ady-mappájának lapjait, a Jaragan mala sorozat néhány darabját és egy aránylag jó válogatást ún. szociális témájú linómetszeteiből. A kiállítás háború előtti részét Ivan Tabaković, Ivan Radović és Bogdan Šuput munkái zárják. A háborús éveket is több grafikai lapon örökítették meg, amelyek közül mindenképp Boško Petrovićet kell említeni.

Az ötvenes években bontakozik ki Ankica Oprešnik, Milan Kerac, Milivoj Nikolajević és Dragoslav Stojanović Sip munkássága, a következő évtizedben pedig Acs József, Stojan Trumić és Mileta Vitorovićé. Harminc képzőművész képviseli a hetvenes éveket, s lép a műfaj vezéregyéniségévé Milan Stanojev. A kiállítást szervező Miloš Arsić ide sorolta a Symposion-nemzedék három jeles grafikusát Benes Józsefet, Maurits Ferencet és Baráth Ferencet is. Ennek az időszaknak a jelentősebb alkotói között van még Cvetan Dimovszki és Petra Čurčić is.

Az évtizedünk grafikáit bemutató rész eléggé heterogén s érdekessége, hogy itt kapott helyet a vajdasági festészet nagy öregje, Milan Konjović (aki grafikát csak az utóbbi években készített) s így van egy társaságban a nemrég indulókkal, többek között Kerekes Lászlóval, Magyar Zoltánnal, Jožef Klatikkal, Branko Andrićtal és a többiekkel.

A vajdasági grafikát jól prezentálja ez a tárlat, amely (zsfaltsága ellenére is) keresztmetszetét nyújtja mindannak, ami vidékünkön ebben a műfajban történt.

B. Gy.

TARTOMÁNYI NIVÓDÍJAK — ELŐSZOR — A kiemelkedő művelődési eredmények díjazására és jutalmazására nivódíjat alapított a Tartományi Művelődési Önigazgatási Érdekközösség. Az 1984. évi munkájáért ilyen elismerésben részesült a karlócai Vajdasági Levéltár, az archívum rendezésében és az új levéltári anyag használhatóságában elért eredményei-

ért, a Matica srpska Könyvtár a katalogizálásban elért eredményeiért, a Modern Művészetek Képtára, a XX. századi vajdasági képzőművészet című állandó kiállítás megszervezéséért és a századunk szobrászata kiállításáért, a Forum Könyvkiadó, a magyar nyelvű eredeti és fordításos művek megjelentetéséért, az újvidéki Szerb Nemzeti Színház a Ljubiša Georgijevszki rendezte *Don Juan* című előadásáért, a Vajdasági Zenei Központ, a II. Jugoszláv Balettverseny megszervezéséért, a kikindai Svetozar Marković Toza építőipari kombinát, a Terra című szimpozion sikeres megrendezéséért és a Vajdasági Ifjúsági Fülharmonia, a múlt év augusztusában megtartott sikeres koncertsorozatáért.

Az egyének közül irodalmi nivódíjban részesült Pap József *Véraláfutás* című verseskötetéért, Gojko Janjušević a szlovén irodalom tolmácsolásáért szerbhorvát nyelven és Gyura Papharhaj, a ruszin költészeti antológia összeállításáért. Színészi díjat kapott Albert János és Jónás Gabriella, a Szabadkai Népszínház színészei *A balkáni kém*, illetve a *Nórában* nyújtott teljesítményért, Dragutin Kolyesar a keresztúri Gyagya együttes rendezője, a *Kaviár és lencse* színreviteléért és Tihomir Marković, a zrenjanini bábszínház színésze a *Pirinkó és az öreg orosz* című darabban nyújtott teljesítményéért. A képzőművészet terén elért eredményekért díjazták Vera Djurdjin Jovanovićot, a Bogdan Šuputról írt monográfiájáért és Ljiljana Ivanovićot a XX. századi vajdasági szobrászatról készült tanulmányáért Elismerésben részesült még Rade Obrenović, az újvidéki Zmaj Játékok vezetője programbeli újításaiért, Bojan Soć, könyvtári katalogizációs és bibliográfiai munkájáért, Zora Vesović, a mezőgazdasági könyvek dokumentációs feldolgozásáért és Jasminka Stančul az újvidéki Művészeti Akadémia zene szakos hallgatója az országos versenyen elért eredményéért,

A FORUM KÖNYVKIADÓ NÍVÓDÍJAI — A Forum Könyvkiadó, az Alkotók Gyűlése és a Forum Könyvterjesztő osztálya az 1984. évben megjelent könyvek közül a következőknek ítélte oda a nívódíjakat: Juhász Erzsébet: *Gyöngyhalászkok*, Brasnyó István: *Majomév*, Pap József: *Véraláfutás*, Utasi Csaba: *Irodalmunk és a Kalangya*, Bori Imre *huszonöt tanulmánya a XX. századi magyar irodalomról és Ágoston Mihály: A földrajzi nevek írásmódja. Az Irta és bitte Vébel Lajos című könyvet a publicisztika terén elért kiemelkedő eredményéért különdíjban részesítették.*

ALAKUL A BITEF MŰSORA — Szeptember 15-én kezdődik az idei, sorrendben a 19. BITEF, amelyen a lassan bejáródó műsorséma szerint nyolc külföldi és két hazai előadást láthat a kísérletekre kíváncsi színházi közönség. Kilenc év után ismét Belgrádba jön a moszkvai Taganka Színház, amelyet a közelmúltig Jurij Ljubimov vezetett, újabban pedig Anatolij Efosz áll az élén. Az ő rendezésében készült Gorkij-előadást — *Éjjeli menedékhely* — látjuk majd a BITEF első napján. A klasszikus művek tömbjébe tartozik még Molière *Tudós nőjének* dzsesszesített stockholmi, Shakespeare *Abogy tet-szikjének* bukaresti és Victor Hugo *Lucrezia Borgiajának* párizsi előadása. A kísérleti jellegű tömbbe sorolhatjuk a sevillaiak *Bikabőr*, a heidelbergiek *Sylvia Plath*, a brüsszeliak *Mondani akarok valamit, de mit* című előadásait, valamint a New York-i La Mama társulat három Beckett-egyfelvonásosát, s egy londoni produkciót, az Európán kívüli színházakból pedig

egy kanadai és egy algériai előadást. A hazai színházak közül eddig csak a Ljubljana Szlovén Ifjúsági Színház részvétele a biztos a Dušan Jovanović rendezte Ivo Svetina-darabbal (*A szép és a szörnyeteg*).

A MODERN MAGYAR IRODALOM — A belgrádi Delo és a budapesti Új Írás eredményes együttműködésének bizonyítékaként a Delo irodalmi folyóirat 6., júniusi száma tematikus blokkot jelentetett meg *A modern magyar irodalom* címmel. Anyagát Juhász Ferenc, az Új Írás főszerkesztője válogatta. A magyar irodalmat Illyés Gyula, Hajnal Anna, Weöres Sándor, Vas István, Zelk Zoltán, Kormos István, Juhász Ferenc, Gergely Ágnes, Marshall László, Kalász Márton, Csukás István, Orbán Ottó, Ágh István, Bella István, Tandori Dező, Takács Zsuzsa, Utasi József, Kiss Benedek és Rakovszky Zsuzsa versei valamint Hamvas Béla, Szentkúty Miklós és Szávai János prózája reprezentálja. A cseszerkesztés keretében az Új Írás nemsokára a szerb irodalomból közöl válogatást.

HIBAIGAZÍTÁS — Folyóiratunk májusi számában Csorba Béla *Megértő módban* című írása sajtóhibákkal jelent meg. A szerző kérésére helyesbítettünk. A 751. oldalon a 31. sorban kezdődő mondat helyesen így hangzik: „S mert homogenizál, képtelen elviselni a különbségeket, nem tűri a másság jogát.” A 753. oldalon a könyvismertető utolsó mondata helyesen: „Ez legitimitásának alapja — föltéve, ha elfogadjuk, hogy van legitimitása.”